

ראציונל

א. היסטוריה של הנושא על קצה המזלג

רעיון הקיימות הוא רעיון שהתחיל להיות פופולרי בשנות התשעים של המאה העשרים. רעיון זה מתאר את העולם כנמצא בתהליך המביא אותו אל סף תהום – שימוש יתר במשאבים מה שיעמיד את אוכלוסיית העולם בפני בעיה, כשיגמרו המשאבים העולמיים. תנועה זו מאמינה כי מערכות אקולוגיות הנשלטות בידי בני אדם מאז ימי הציוויליזציות העתיקות ביותר ועד ההווה. אפשר לזהות בה דפוס המתחיל בהצלחה אזורית של חברה מסוימת, ונמשך במשברים הבאים בעקבות ההצלחה. אם משברים אלה נפתרים הם מובילים לקיימות, אם לא, הם מובילים לשקיעה. בהיסטוריה המוקדמת של האנושות, שינו, אולי, השימוש באש וצריכתם של מזונות מסוימים את ההרכב הטבעי של אוכלוסיות הצמחים והחיות. לפני 8,000 עד 10,000 שנה התפתחו קהילות חקלאיות שנסמכו בעיקר על סביבתן הטבעית ועל הקביעות שהן יצרו.

המהפכה התעשייתית המערבית במאות ה-17 עד ה-19 נהנתה מפוטנציאל האנרגיה העצום שהיה טמון בפחם, בנפט ובגז הטבעי. יעילותם של המנועים המופעלים בפחם הלכה והשתפרה ומאוחר יותר השתמשו בפחם לייצור חשמל. מערכות התברואה המודרניות וההתקדמות של הרפואה הגנו על אוכלוסיות גדולות מפני מחלות. באמצע המאה העשרים החלה התארגנות של תנועות איכות סביבה שהצביעו על מחירן הסביבתי של כל ההטבות החדשות הללו. לקראת סוף המאה העשרים הגיעו הבעיות הסביבתיות לממדים עולמיים. משברי האנרגיה של שנת 1973 ושל שנת 1979 הראו עד כמה גדלה תלותה של הקהילה העולמית במקורות אנרגיה מתכלים.

במאה העשרים ואחת מתגברת המודעות העולמית לסכנות שבאפקט החממה, שנוצר בעיקר עקב כריתת יערות ושריפת פחם, נפט וגז טבעי.

ב. הרעיון המרכזי שחשוב שיעבור

לפני שנכנסים להקשרים רחבים ולשאלות גדולות כמו האם העולם ניצב בפני משבר, הרעיון הבסיסי של קיימות הוא הסתפקות במועט. לא משתמשים במשאבים שלא לצורך, אם צריך לעשות משהו על ידי עשרה בריסטולי נייר, אין טעם לבזבז עשרים. החיים המודרניים, חיי שפע וצריכה מוגברת הביאו את כולנו למצב בו אנחנו משתמשים בהרבה יותר ממה שאנחנו צריכים, כל יום נערמים אין ספור הררי זבל בכל רחבי העולם, הררי זבל שאם נדע לנצל אותם, לא רק שלא נזהם, אלא נעזור לאלו שאין להם. (למשל, אם ינצלו את כל המזון בעולם, במקום לזרוק אותו, לא יהיו יותר רעבים בכל העולם!).

ג. הדעות העיקריות שכדאי להעלות ביחס לנושא

- מה נחשב "צריך"? האם "צריך" ללכת לאמבטיה? ולברכה?
- האם העולם נמצא באמת לקראת אסון? האם אפקט החממה והחור באוזון קשורים לתפקיד האדם, או שאלו תהליכים עולמיים יותר רחבים?
- האם יש קשר בין קיימות לבין חוסר האכפתיות שלנו (ושל החניכים שלנו...) לסביבה?
- אומר על הפסוק (קהלת ז, יג) רְאֵה אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי מִי יוּכַל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עָוָת. "בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן, ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך" (מדרש רבה קהלת פרשה ז, א [ני"ג])
- למה זה נושא שהציבור הדתי מזניח אותו? האם זה לא מספיק חשוב לנו?

תרבות הצריחה

מטרת היחידה: המדריכים יכירו את תרבות הצריחה והשפעתה על העולם.

מבנה היחידה:

1. מאפייני תרבות הצריחה – עובדות (פרסום, כסף, הרס סביבתי)
2. הערכה של תרבות הצריחה – לטוב ולרע
3. בחינה עצמית – איפה אני בכל הסיפור הזה? מה באמת אני צריך?

מהלך היחידה:

1. מאפייני תרבות הצריחה – עובדות (פרסום, כסף, הרס סביבתי)

עולם הפרסום

מטרת שלב זה היא להמחיש למדריכים עד כמה הפרסום הוא חלק משמעותי וגדול מחיינו. לשם כך נבחר באחת המתודות הבאות:

(א) נשחק משחק אסוציאציות על חברות ופרסומות – אחד המדריכים יגיד שם של חברה (לדוגמה – סלקום) ושאר המדריכים יצטרכו להעלות מה זה מעלה להם. (סגול, בית, מבצעים וכד') מי שנגמרו לו האסוציאציות מפסיד.

(ב) נציע למדריכים קולה בשתי צורות – פעם אחת בבקבוק מעוך ומשומש של סופר דרינק ובפעם השניה בבקבוק המקורי של החברה. בכך נמחיש כמה משמעותי עקרון המיתוג – כשלא המוצר עצמו הוא העיקר אלא כל מה שנלווה אליו, התחושה שהמשווק רוצה ליצור בעזרת המוצר, ההילה שלו.

נספר למדריכים על הניסוי של פבלוב:

הניסוי של פבלוב

במסגרת מחקריו על מערכת העיכול ערך פבלוב ניסוי בהשתתפות כלבים ובו האכיל אותם. פבלוב ראה שבכל פעם שכלביו רואים אותו, הם מתחילים להזיל ריר, כי הם חושבים שהוא הולך להאכיל אותם. אפילו בפעמים שלא הייתה בידו קערת אוכל, הם הזילו ריר. הוא ביצע ניסוי כדי לחקור את התופעה: הוא נתן למספר כלבים אוכל, ובאותו זמן צלצל בפעמון. בכל פעם שהכלבים ראו את האוכל, הם הזילו ריר (פעולה רפלקסית אוטומטית). אחרי מספר פעמים, פבלוב צלצל בפעמון, אך לא הביא להם אוכל. למרות זאת, הכלבים עדיין ריירו. בעקבות זאת, פבלוב חילק את הגירויים לשני סוגים: גירוי בלתי מותנה וגירוי מותנה. גירוי בלתי מותנה הוא גירוי שהגוף מגיב אליו באופן טבעי, ללא צורך באימון, בעוד שגירוי מותנה הוא גירוי מלאכותי, שמתבצע רק אחרי למידה ואימון. פעולה זו כונתה התניה קלאסית - תהליך למידה, שבו גירוי מסוים שחוזר על עצמו, מעורר תגובה רפלקסיבית, גם אם התקיימה רק רמיזה לגירוי. **(מתוך וקיפדיה)**

כעת ננסה להמחיש את המנגנון הנפשי שעליו פועלת הפרסומת על פי הניסוי של פבלוב – ההתניה הקלאסית, כעת, נשאל את המדריכים – למה זה כ"כ מצליח?

ההצלחה של פרסומת תלויה בכך שהלקוח וקונה גם את מה שאינו נזקק לו באופן אמיתי. זו כל מהותה של הפרסומת, לשכנע אותך לצרוך. האם דבר זה הוא שלילי, או חיובי? מדוע? (בגלל שלי זה לא טוב, או בגלל שלעולם זה לא טוב? כמוכן שנראה במהלך היחידה כי שני הגורמים האלו קשורים זה בזה).

המחיר הסביבתי

כעת נציף כמה עובדות ידועות יותר ופחות בנוגע למחיר הסביבתי של תרבות הצריכה. נצרף את השאלון על טביעת הרגל האקולוגית (נספח 1) ונמחיש עד כמה החיים שלנו כפי שהם לא מאפשרים קיום ארוך טווח או קיום הוגן כלפי שאר העולם. (20 אחוז מתושבי הכדור משתמשים ב80 אחוז מהמשאבים שלו, וכר').

נראה כי תרבות הצריכה גורמת לכך שאנו מנצלים את העולם באופן שלא מאפשר לו להתקיים.

2. הערכה של תרבות הצריכה – לטוב ולרע

כעת נקיים משפט פומבי לתרבות הצריכה – נציב סניגור, מולו קטיגור, ונמנה שופט מביך המדריכים. חבר מושבעים ישמע טיעוני בעד (חברת שפע, מגוון אפשרויות, נוחות) ונגד (מחיר סביבתי, חברה קפיטליסטית, המרת צרכים רוחניים בחומריים)

3. בחינה עצמית – איפה אני בכל הסיפור הזה? מה באמת אני צריך?

לאחר שנסיים את המשפט, ננסה לבחון את עצמנו -איפה אני בכל הסיפור הזה? מה באמת אני צריך ומה סתם מותרות? נשאיר את הדברים פתוחים, לקראת היחידה הבאה.

נספח 1

שאלון תרבות הצריכה

שאלון – טביעת הרגל האקולוגית

האם שאלת את עצמך כמה "טבע" נדרש כדי לקיים את רמת החיים שלך?
כדי לבדוק זאת, כל שעליך לעשות, זה לענות על השאלות להלן. אנא בחרו את התשובה המתארת בצורה הקרובה ביותר את המצב בביתכם.

באיזה תדירות את/ה אוכלת/ אוכל מן החי? בשר, עוף, דגים, ביצים, מוצרי חלב

10	אף פעם
20	לעיתים רחוקות – צמחוני – לא בשר ועוף, מדי פעם ביצים/מוצרי חלב
30	לפעמים – לרוב בלי בשר ועוף, ביצים ומוצרי חלב כמעט כל יום
40	בדרך כלל בשר פעם או פעמיים בשבוע
50	פעם ביום – בשר כל יום
70	כמעט בכל ארוחה בשר ביצים ומוצרי חלב

כמה מהאוכל שלך הוא אוכל מעובד, ארוז או מיובא?

20	מעט מאוד, רוב האוכל לא מעובד, לא ארוז ומגודל בישראל
50	כרבע
100	כמחצית
150	כ- 3/4
200	רוב האוכל מעובד, ארוז ומגיע מרחוק

כמה פעמים בשבוע את/אתה אוכלת/ מחוץ לבית?

0	לעיתים רחוקות
10	פעם בשבוע
20	פעמיים שלוש בשבוע
30	כל יום

עד כמה האוכל באכילה בחוץ מתבסס על על מזון מעובד או מיובא?

0	בעיקר אוכל מקומי לא מעובד, לא ארוז מגודל בישראל
20	לעיתים רחוקות במסעדות מסוגים שונים
30	לעיתים קרובות ארוחות במסעדות יוקרה
50	לעיתים קרובות במזללות של מזון מהיר למשל מקדונלד

האם את/ה ממחזרת/ת?

80	כלל לא
60	רק פלסטיק לכלובים ברחוב
40	פלסטיק לכלובים ובקבוקים לחנות או למרכז מיחזור
30	פלסטיק לכלובים ובקבוקים לחנות או למרכז מיחזור, ובטריות
20	פלסטיק נייר ובטריות
10	זבל אורגני לקומפוסט
0	זבל אורגני לקומפוסט, מיחזור פלסטיק, נייר בטריות

האם את/ה חוסכים חשמל?

10	כן, הן בהתנהגות והן בצרכנות נבונה ובידוד הבית
20	כן, בהתנהגות אישית למשל כיבוי אורות בבית, לא מחמם ומקרר את הבית מעבר למידה סבירה
40	כן, קונים מכשירי חשמל יעילים
80	לא

האם חוסכים במים?

10	כן, בהתנהגות היומיומית וגם אביזרי חסכון בבית
----	--

30	כן, בהתנהגות היומיומית
70	לא
מהו אמצעי התחבורה שבו את/ה מגיע ללימודים לעבודה לבילויים?	
0	ברגל או באופניים
30	בתחבורה ציבורית או הסעות מאורגנות
50	ברכב פרטי או במונית עם עוד אנשים
100	ברכב פרטי או במונית לבד
האם למשפחה יש רכב?	
0	אין רכב ממונע כלשהו
20	אופנוע
50	מכונית קטנה
80	מכונית משפחתית
120	מכונית גדולה
160	רכב שטח
מה הממוצע שאת/ה נוסעים ברכב פרטי בשבוע?	
0	אפס ק"מ
10	10-50
30	50-150
60	150-300
120	300-500
200	יותר מ 500
בממוצע כמה נוסעים ברכב?	
100	בדרך כלל לבד
50	עם נוסעים נוספים 50%
0	בדרך כלל ברכב מלא
בממוצע כמה שעות טסת בשנה?	
0	אפס שעות
30	5
60	10
150	25
300	50
באיזה סוג בית אתם גרים?	
100	בית צמוד קרקע
50	בית דו משפחתי או בבניין עם עד 4 דירות
20	דירה בבניין רב קומות
מה גודל הבית שלך?	
10	שני חדרים
20	שלושה חדרים
30	ארבעה חדרים
40	חמישה חדרים
50	שישה חדרים
80	שבעה חדרים ויותר
האם את/ה נוהג/ת לקנות דברים שאינם נחוצים לך?	
0	אף פעם לא
20	לעיתים רחוקות בלבד